

42/15

44 18

TÉTÉNYNEK ÉKESSÉGE

MELYET

VERSEKBE FOGLALT

DUGONICS ANDRÁS

S MOST AZ EREDETI KÉZIRAT SZERINT
NYOMTATÁSBAN KIBOCSÁJT

BARÓTI DEZSŐ

S Z E G E D E N

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEÉMIA SEGÍTSÉGÉVEL KINYOMATTA
A DUGONICS TÁRSASÁG

TÉ T É N Y N E K É K E S S É G E

MELYET

VERSEKBE FOGLALT

DUGONICS ANDRÁS

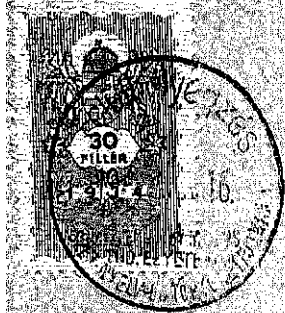
S MOST AZ EREDETI KÉZIRAT SZERINT
NYOMTATÁSBAN KIBOCSÁJT

BARÓTI DEZSŐ

S Z E G E D E N

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA SEGÍTSÉGÉVEL KINYOMATTA
A DUGONICS TÁRSASÁG

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000509532

1. kötet: VI. a. sz. 1915

2. kötet: VI. a. sz. 1915

3. kötet: VI. a. sz. 1915

BEVEZETÉS.

Téténynek Ékessége, az ifjú Dugonics Andrásnak ez a több szempontból is érdekes szárnypróbálgatása most, az író születésének kétszázadik évfordulója alkalmából lát első ízben nyomdafestéket. Kézírata a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchenyi Könyvtárának kézírattárában a *Dugonics András Vegyes Magyar Munkái* c. 10. Fol. Hung. jelzésű colligatum 52—65 terjedő levelein lelhető fel. A colligatum a Jankovich-féle gyűjteményből került a Széchenyi Könyvtárba.

A *Téténynek Ékessége* egyik szép késői barok kastélyunknak, a nagytétényi kastélynak leírását adja. A kastély, amikor Dugonics András megénekelte, Dezseri Rudnyánszky József septemvir birtokában volt s csak nemrégén alakították át, ékesítették fel, hogy napjainkra a rokokóba-hajló barok kastélyépítészettünk ú. n. Grassalkovich-stílusának nevezetes emléke legyen.

A kastélyleírás műfaja a barok-rokoko irodalomban eléggé elterjedt volt. A versaillesi kastély és kert pompája Scudéry és Mme Deshoulières leírásai mellett magát *La Fontaine*-t is inspirálta, Pietro Metastasio, a Habsburgok udvari költője pedig a schönbrunni kastély szépségeit énekelte meg. A tizennyolcadik század magyar kastélyainak szintén akadtak irodalmi igényű leírói, így elsősorban Bessenyei

György, aki az *Esterházi Vigasságokban* „a magyar *Versalia*“ gáláns életét mutatja be, vagy pedig *Sztáray* Mihály gróf, a magyar *Sans Souci* ismertetője.

Nálunk sem véletlen, hogy a kastélyok írókat inspirálnak. Kastélyaink a háborúk-pusztította, elparlagiasodott magyar földön a maguk kisebb igényeivel is azt a szerepet töltötték be, mint a franciáknál a versaillesi palota: egy új, bonyolultabb életstílus elindítói voltak.

Építettő nagyuraink, mint az *Eszterházyak*, vagy a *Grassalkovichok*, egész vidékek arculatát változtatták meg s az új kastélyok könnyed intérieurjei, a karcsú bútorok, bájos képek, porcellánok, a nyírt parkok görögös szobrai, de különösen e poétikus díszletek között lezajló komplikált társasélet, a *fêtes galantes*ok álarcos játéka, a rókavadászatok szertartásos izgalmai s a házi koncertek csendes melódiái lassankint az egyszerűbb viszonyok között élő nemesesség és polgárság példaképei lettek s azt egy csinosodottabb életre tanították. Kastélyaink hivaikodónak tetszhető élete éppen ezért sokkal többet jelentett, mint a jólét önmagáért való élvezését; — a török, majd a kuruc-labanc háborúk durvaságai után ezek a kastélyok az erkölcsök szelidítését, az ízlés megnemesítését szolgálták, illetve ezeknek igényét szélesebb körökben is felkeltették s ezáltal a századvég újitói, Bessenyeieék, Kármánék, Kazinczyék számára készítik elő a talajt.

Érthető tehát, hogy az ifjú Dugonics András, szegedi kispolgárok szerény körülmények között felnőtt gyermeke, amikor megtekintette a tétényi kastélyt és csodálkozva nézte el annak remek belső berendezését s a „Bécsben vett drága fákkal nagy költséggel fel ékesített“ park pompáját, a szobáknak drága himzéseit, vagy egy-egy antik isten szobrát a kertben, valami káprázatos világban érezhette magát és kedvet kapott arra, hogy ezt a klasszikus olvasmányainak illusztrációjaként ható világot verses munkával tisztelje meg.

Érthető azonban az is, hogy a látottakat nem tudta saját szavaival kifejezni, hanem olvasmányait hívta segítségül; — a *Téténynek Ékessége* jórészt Gyöngyösi soraiból van összeállítva. Mégis, nagy hiba lenne ezt az idegen tollakkal való ékeskedést a különben is még kezdő író Dugo-

nics András szemére vetni. Az ékességeiket idegenből hozott kastélyok világának adequat magyar nyelven való kifejezése Bessenyeinek még jóval később sem sikerült. Az új ízlésű építési stílusokat, berendezési tárgyakat, ruhákat, vagy akár a társasélet szokásait, az etikettet, a szórakozás módjait, sőt még ezeknek kísérő zenéjét is a lélek mélyebb odaadása nélkül, felszínesen, mintegy mímelve átvehettük ugyan Bécsből, de az átvett modor végső befogadása, magyarrá válása s ezzel együtt az új, a réginél pallérozottabb ízlés magyar nyelvű kifejezése azonban csak jóval később és nem minden erőfeszítés nélkül következett be. Kastélyaink esztétikai törekvéseinek a század első felében még szinte semmi magyar jellege nincs, olasz operákat, francia színdarabokat játszottak bennük, gazdag könyvtáraikban csak elvétve akadt magyar könyv, idegen írók tiszteletére állították a parkok emlékoszlopait s idegenektől vették a díszül szolgáló verses felírásokat, bizonyára azért, mert mindezt magyaroktól még nem lehetett megkapni. Aligha véletlen, hogy *Sztáray* Mihály gróf franciául írja le a magyar *Sans-Souci*t, ha magyarul írja, kínosan kellett volna keresgélnie a szavakat.

Dugonics András vállalkozása már csak merészsége miatt is megérdemli figyelmünket. Igaz ugyan, hogy — amint már említettük — leírásának jelentős részét Gyöngyösi két munkájának, a *Charicleának* és a *Kemény János emlékeztetének* versszakából róttá össze, ezzel azonban egy, magyarul igen ritka eljárásra, a *centora* adott példát. A tehervivő állatok nyerge alá szánt különféle darabokból összevarrott posztót jelölő cento-elnevezés az irodalomban, mint jól ismeretes, egy költő különböző verseinek olyan összeállítását jelenti, melyből új értelem jön létre.

A cento divatja a hellenisztikus kortól a műfaj bizánci, középkori művelőin át egész a barokk időkig tart, sőt *Adrien Jean Quintin Beuchot* Napoleon-ellenes *Tacitus*-centójával egész a romantika kezdetéig húzódik. Híresek voltak a *Homeros-* és *Vergilius*-centók. Bennünket Dugonics András kapcsán most az érdekel, hogy az eljárás a barokk korszakban is divatos volt. A barokk cento-készítők egy régi, még a bizánci időkben gyökerező eljárást újítanak fel, a klasszikus szövegeket ugyanis keresztény igazságok bizonyítására hasz-

nálják. Nevezetesebb barok cento volt Étienne Pleurre *Aeneis Sacraja* (1618), Raoul Fournier *Cento christianusa* (1648)) és Alexander Rosznak, I. Károly angol király udvari káplánjának címével is jellemző *Virgilius Evangelizanz, seu Historia Domini nostri Jesu Christi Virgilianis verbis et versibus descripta* c. munkája. (1634.)

A centók szerzői, helyesebben összeállítói legtöbbször a legnagyobbak, egy Homeros, egy Vergilius soraiból szövögették munkáikat. Dugonics követte példájukat, ő is olyan író-t választott ki, akit a kor irodalmi köztudata nagynak, sőt a legnagyobbnak tartott: Gyöngyösi Istvánt. Gyöngyösi példája, mint tudjuk, jelentős hatással volt Dugonics pályájának kialakítására. Műveit már gyermekkorában olvasgatta s egyik levelének bizonyága szerint elsősorban ezek ösztönözték a „magyar nyelv ápolására.” Valóban, nem csak a Téténynek Ékessége, hanem két nagyobb munkája, a *Trója Veszedelme* és *Uliissesnek történetei* is Gyöngyösi erős hatását árulják el, még pedig annyira, hogy e két utóbbi műből sem hiányoznak a cento-szerű részek.

A *Téténynek Ékessége* sem tiszta cento. Egyes részei, úgy látszik, önállóak, de darabosságuktól eltekintve ezek is magukon hordják Gyöngyösi stílusának összes jellemző vonásait. Maguk a cento-szerű részek is többféle eljárást mutatnak. Az, hogy különböző Gyöngyösi-sorokból szönné új értelmű strófákat, szinte sohasem fordul elő nála; ehhez a sok türelmet, de nem kevesebb invenciót kívánó humanista játékhoz Dugonicsnak úgy látszik nem volt érzéke. A legkisebb egység, melyet használ, a versszak, de legtöbbször versszakok hosszú sorozatát veszi át, s ezeket nem egyszer lazán, indokolatlanul kapcsolja műve szerkezetéhez. Ilyen például *Pyramus* és *Thisbe* története, melyet jelentéktelen eltérésekkel mintegy lemásol a *Chariclea* megfelelő helyeiről, vagy pedig a negyedik rész több hosszú leírása, melyeket a *Kemény János Emlékezetéből* vesz szó szerinti át.

Gyakori az is, hogy Gyöngyösi szövegén néhány szóra terjedő változtatást tesz, ennek az a célja, hogy az eredetit a tétényi kastély viszonyaira alkalmazza. Ilyen változtatásokat már az első részben találunk, ahol a kastély belső berendezését Lónyai Anna álmának elbeszélésében szereplő

mitológiai alakok leírásából vett, de egy-két helyen megváltoztatott versszakokkal mondja el:

(Gyöngyösinél)

Tovább egy kevésbé Ariadna óhajt,
Átkozza Theseust, hogy ha vissza nem hajt,
Küszködik szívével, s'-tart azzal erős bajt,
Ha meg-nem jön, készít ez-is halálos jajt.

Hánya hozzá való igaz szeretetét,
Véle sok szükségben jó cselekedetét,
A Minotaurustul mint menté életét,
Csalá mindazáltal, s'-meg-másolá hitét.

(Dugonicsnál)

Más Párnára varott Ariadna ohait
Átkozza Theseust, hogy ha vissza nem hait.
Küszködik szívével, 's tart azért erős bait,
Ha meg nem jön, tudja: készít halálos jait.

Ugy vagyon kivarva mintha szeretetét
Társ-szemére hánná, véle sok jó tétét
A Minotaurustul mint menté életét
Csalá mind-azáltal, 's-meg- másolá hitét.

Hasonlóképen jár el az ötödik részben. Ott Lónyai Anna keszkenője a tétényi templom miseruháinak bemutatására szolgál. Ezt a részt már csak azért is érdemes külön idézni, mert ebben Dugonics András Gyöngyösi mitológiai képekkel teli „pogány” szövegét katolikus színezetűvé téve, szinte már az őskeresztény centók eljárását követi:

(Gyöngyösinél)

Negyedik szegletén Adonis varratott,
Kit vadászattyában vad kan el-szaggatott,
Az hol azt formálták, Vénus-is jajgat ott,
Hullatván szemei keserves harmatot.

Ennek mestersége nemesak azt mutattya,
Adonisért Vénus könyvét mint hullattya,
Hanem gondos szíve mint érzi s'-schajtya,
Annak mozgását-is előbb adattya.

(Dugonicsnál)

A Negyedik ruhán egy bárány varratott
Kit vigyorgó foggal Farkas el-szaggatott
Könyökére dülvén Maria jajgat ott
Hullatván szemei keserves harmatot.

Ennek mestersége nem tsak eszt mutattya
Bárányért Maria könyvét mint hullattya
Hanem gondos szive mint érzi, s'ohaitja
Annak mozgását-is elődben adattya.

Tulajdonképen ez már nem is cento, mert Dugonics, ha csak egy-egy szót is, maga is beleköltött a szövegbe. De a változatlan, illetve csak a szerepét, a jelentését megváltoztatott átvétel szintén gyakori nála; igaz, hogy ebben az esetben is sokszor több strófából álló nagy egységeket használ fel s így, mindent összevéve, Dugonics centója bizony eléggé durvaszövéssé, s rajta több szépséghiba akad.

Téténynek Ékessége azonban durva szövésével, apró és nagy szépséghibáival is jól jellemzi korát. A hanyatló barokk kora ez. Azok a heroikus eszmék, amelyek már Gyöngyösi munkáiban is gyakran háttérbe szorultak, most már végkép elvesztették erejüket. Dugonics András munkájának cento-szerű részei is ezt mutatják. Az összeforgatott Gyöngyösi-strófák már alig árulnak el valamit abból, hogy országos események alkalmából íródtak, az eredetiből csak a szép tájak festése és a pompázó mitológiai kitérések maradtak meg; — a csataképek helyett a kert virágainak dicsérete. A hősi világ mégsem hiányzik teljesen a *Téténynek Ékességéből*, de *Kemény János* háborús napjainak a leírásából, ami Gyöngyösi-nél még közeli valóságot tükröz, Dugonics Andrásnál egy-két szó megváltoztatásával régi idők krónikás elbeszélése, a mohácsi ütközetről való megemlékezés lesz. Nem is történetelt másképpen. A tétényi kastély körül már nem zengtek kürtök, vagy ha igen — rókavadászatra hívtak. A könnyed, világias rokokó gráciájának a felismeréséhez, bár ez a grácia már ott futkos a tétényi kertben, meg-meglíbbenti szoknyáját a szél és kilátszanak fiatal lábikrái, — Dugonics András még nem jut el. Az új díszek között mindvégig a régebbi, a barokk követe gyanánt jár-ke, nehézkesen, mint:

egy idősebb rokon és a kastély rokokó díszéből épp csak annyit lát meg, amennyit a barok Gyöngyösi szavaival el tud mondani.

Öt részre tagolt leírását a hagyományos barok ajánlólevéllel kezdi el, majd a kastélyról, a parkról, a körülötte levő erdőről és a borospincéről beszélve a „legszebbel“, a Szűz Mária tiszteletére épült templommal fejezi be. Ez az égi befejezést kereső kompozíció, a magasságokba lendülő barok kupolák szerény mása, azzal is jól kifejezi a magyar barok vallásos világát, hogy elsősorban a Magyarok Patrónáját tiszteli. A miseruhák díszének a felsorolása közben sor kerül a piaristák alapítójára, Kalazanti Szent Józsefre, de ez a rész már ismét Gyöngyösi sorainak az átvétele. A könyvinspiráció különben is túlteng az egész munkában. Még ott is, ahol nem Gyöngyösit követi, hanem saját verselő készségére támaszkodik.

A könyvinspiráció megszabta kereteken belül azonban találunk egy-két vonást, mely a későbbi Dugonics Andrásra is jellemző.

Igy jellemző, hogy cento-t készít, azaz nagy buzgalommal gyűjtöget, szövegeti össze Gyöngyösi sorait. A szöveggyűjtögető hajlam, a *Sammeln und Hegen* polgári eszményének ez a tudáskoskodó, (a gyűjtött anyagot nézve még sokáig humanista-barok) megvalósítása későbbi műveihez is hozzátartozik és kompilációin, regényeinek bőbeszédű jegyzetein keresztül közmondásgyűjteményéhez vezet. Az pedig, hogy szükségesnek látja egy történelmi rész, a mohácsi csatavesztés, beszövést, s hogy érdeklődik Tétény története, sőt a helység nevének etimológiája iránt, az *Etelka* szerzőjének és a történetíró Dugonicsnak első szárnypróbálgatása. Talán az sem véletlen, hogy a kert és az erdő láthatóan jobban leköti figyelmét, mint bármi más, egyrészt ugyan azért, mert a fákat, virágokat és a közöttük levő mitológiai szobrokat könnyebb volt Gyöngyösi szavaival leírni, mint a kastélyt, — ez utóbbira nem volt mintája, — de talán azért is, mert odakinn, a szabad levegőn érezte otthon magát, nem az etikettet kívánó termekben. Anyugati irodalmakban épp ekkor kezdik felfedezni a szabad természetet. Az új, *preromantikus* tájlátáshoz Dugonicsnak ekkor

még semmi köze sincs, azonban az, hogy a kastély természetesebb részei aránylag nagyobb szerepet kapnak, nagyobb ékességet, mint a belső részek luxusa, mintha már a közelgő ízlésváltozás felé mutatna. Magától értetődik, hogy ez a szemlélet a legkevesébbé sem lehet tudatos, az egyszerű viszonyok közt felnőtt „természetes” ember, a parasztváros Szegeden született Dugonics András ösztönös megnyilvánulása csak.

Mégis, jellemző, hogy az eredetinek látszó részek közül is leginkább ott ismerünk a későbbi Dugonics Andrára, ahol méhesről, fácánosról, alma- és szilvafákról, vagy borospincéről beszél. Ilyenkor mintha már a népies Dugonics paprikás zamatát hallanók.

A belső berendezésről aránylag keveset szól, ami érthető is, hiszen a derék piarista legfeljebb csak szívesen látott vendég lehetett a kastély termeiben s az ott lezajló gáláns életet tulajdonképpen akkor is csak „kivülről” nézte, ha téténiesen elvegyülhetett az előkelő társaságban. Az a nyelv, amelyet az a társaság beszélt, már aligha volt Gyöngyösi nyelve. Még ha nem franciául társalogtak, akkor is sok új, divatos idegen szó röpködött a színes falak között. Dugonics András mindebből csak a vadászkutya, *Madám* franciás nevét leste el. Észreveszi ugyan a ház úrnőjének ruháját is, de erre, mint sok másra, ami a tétényi kastélyhoz tartozott nem talál szavakat. És talán a kert szobraira sem talált volna szavakat ha Gyöngyösi nem segíti. Így a jellemző!

Idegen mintára épült kastélyaink más talajból szerzett ékességeikkel maguk is mintegy *centó*-k voltak a kor művelődésében, magyarul ekkor még csak dadogva, nem egészen hozzájuk illő szavakkal lehet beszélni róluk. De az, hogy a szegedi Dugonics András gyönyörködni tudott ezekben az idegen szépségekben, sőt magyar nyelvű leírásukat is szükségesnek tartotta elkészíteni, a kifejezésmódjának, avult eszközei ellenére is már egy új szándékot, a *nemzet csinosodásának* szándékát jelenti.

* * *

A következőkben Dugonics András szövegének betűszerinti mását adjuk. Általában csak azokat a sorokat jegy-

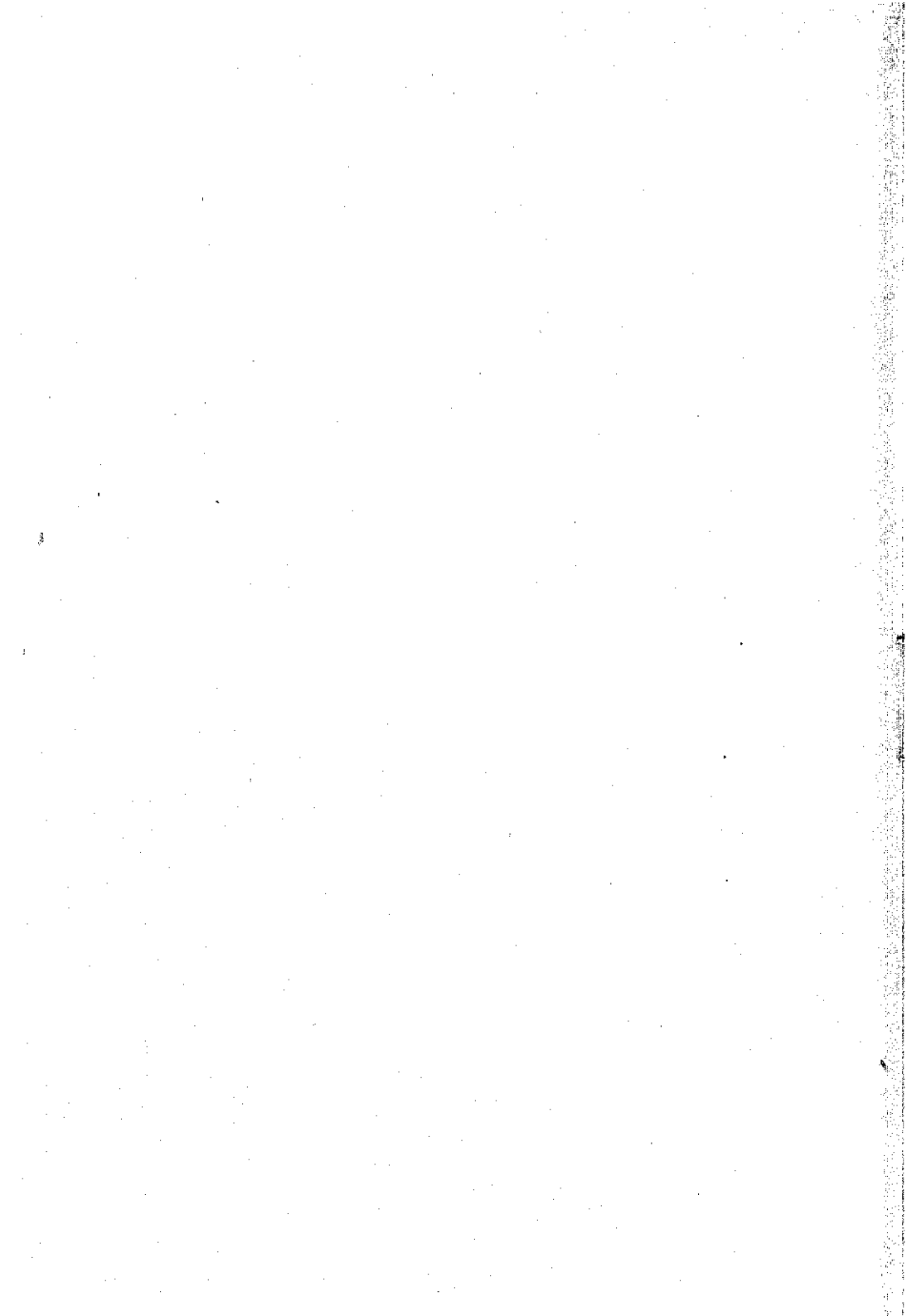
zeteztük, ahol nemcsak Gyöngyösi modorának az utánzásáról, hanem egy-egy sor, vagy szakasz, illetve nagyobb részek nyilvánvaló átvételéről van szó. Tulajdonképpen az egész munka Gyöngyösit utánozza, a rímek, sőt maga a szókincs és a kifejezési eszközök lépten-nyomon erre vallanak, egy kínosan aprólékos összevetés azonban csak philológiai keresztretjtvény megfejtését jelentené, a végső eredményt aligha változtatná meg. Hasonlóképpen feleslegesnek tartottuk Dugonics helyesírási jellegű változtatásait és nem jellemző szó-felcseréléseit külön megjelölni. Dugonics helyesírása egyébként is pongyola és következetlen, egyik neki hozzáférhető Gyöngyösi-kiadással sem egyezik, így írásmódját nem lett volna mivel összehasonlítani.

Gyakrabban használt rövidítéseink: KJE = Kemény János Emlékezete; Ch = Chariclea; k. = kötet; r. = rész; vsz. = versszak. A versszakokat mi számoztuk meg.¹

Szeged. Dugonics András születésének kétszázadik évfordulóján.

Baróti Dezső.

¹ *Téténynek* Ékességével eddig még senki sem foglalkozott részletesebben. Megemlítik: Prónai Antal, Dugonics András életrajza. Szeged, 1903 és Baróti Dezső, Dugonics András és a barokk regény. Szeged, 1934. A tizennyolcadik század magyar kastélyaira v. ö: Szekfű—Hóman, Magyar történet. VI. köt. és Rados Jenő, Magyar Kastélyok. Budapest, 1938. Sándéry kastély-leírására v. ö: Erdélyi Múzeum. 1817. VI. 51—56. l.; Mme Deshoulières versére A. Gleichen—Russwurm, Budapest. é. n.; La Fontaine a *Psyché*ben emlegeti a versaillesi kastélyt. A francia kastélyok irodalmi vonatkozásait egyébként oldalakon át lehetne felsorolni. Metastasio kastély-leírása: La deliciosa Imperial Residenza di Schönbrunn. V. ö: Opera del Pietro Metastasio Venezia. 1781. XII. köt. 3. l. A cento műfajára v. ö: O. Delepierre: Tableau de la littérature du centon chez les anciens et chez les modernes. Londres. 1874—75.

TÉTÉNYNEK ÉKESSÉGE

MELYET

URASÁGNAK KEDVÉÉRT

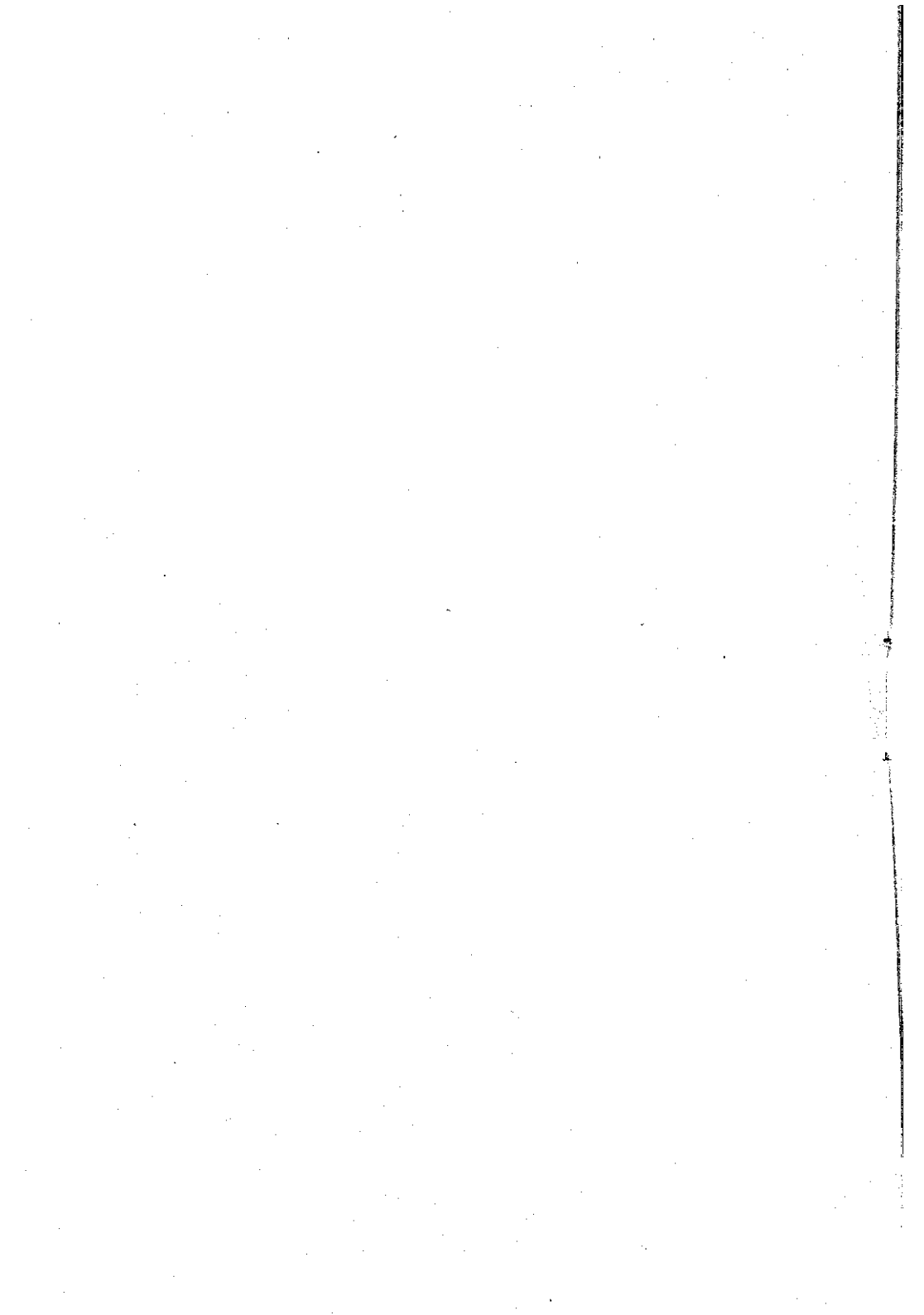
VERSEKBE FOGLALT

DUGONICS ANDRÁS

KEGYES OSKOLA-BÉLI SZERZETES PAP.

1766.

ŐSZI IDŐKNEK EGYNEHÁN NAPJAIN TÉTÉNYBE, ÉS TABAIDON.

TEKÉNTETES ÉS NEMZETES

DEZERI-

RUDNYÁNSZKY JOSEFHEZ,

ARANY-SZÖRŰ VITÉZHEZ,

MARIA THERESIA KIRÁLYNÉ ÉS TSÁSZÁRNÉ ASSZONYUNKNAK
EŐ FÖLSÉGENEK TANÁTSOSSÁHOZ, ORSZÁGUNKBAN HÉT SZEMÉLLEKBŐL
ÁLLÓ TÖRVÉNYES SZÉKNEK EGYGYIK ÉRDEMES TAGJÁHOZ,

NAGYSÁGOS

TÉTÉNYI **SZÁRAZ JULIANA**

ASSZONYHOZ

SZABADOS URI NEMBŐL SZÁRMAZOTT
FŐ-SZEMÉLYHEZ

EMLITETT TEKÉNTETES, ÉS NEMZETES URUNK KEDVES
ÉLETE-PÁRJÁHOZ, EGYGYETLEN-EGYGYÉHEZ.

NÉKEM ÉRDEMEM FELETT

KEGYELMES URAIMHOZ,
EÖNAGYSÁGOKHOZ

ALÁZATOS

A J Á N L Ó L E V É L

Tekéntetes, és Nemzetes Uram, 's-Nagyságos Aszszonyom!

- 1 Ez őszi időkben más dolgom nem lévén,
 's-egy-szer-is-mind a rút henyélést kerülvén
 Tétény ékességét munkámba fel-vévém
 Időmnek egy részét e' dologra tévém.²

- 2 Le írtam Téténynek ki-vált ditsőségét
 E versekbe szedtem rendelt ékességét
 Hogy ha föl-nem-érte Pennám ö szépségét
 Kérem engedgyék-meg nagy erőtlenségét.

- 3 Sokszor a sziv többet akarna mivelni
 Mintsem a'mennyire a munka tud kelni;
 De nehéz a Szivnek úttján lépdegelni
 A mint lehet tsak úgy köll kenyerét szelni.

- 4 Itt tehát Szivemnek ö tágas úttjára
 Nézzenek Nagyságtok, és kívánságára
 Aztat tsak a' Pennám vegye ö magára
 A miben hibázott, rakja a' nyakára.

- 5 Ne tulaidonítsa azt szegény Fejemnek
 Ha úttját el-veszti ohaitó szivemnek,
 Mert meg búsitaná örömet kedvemnek,
 Barátság nem volna így fele-is ennek.

- 6 Most tsak Nagyságtokat éppen arra kérem:
 Vegyék-fel munkámat, nagy lesz úgy a bérem,
 Mert föl állna hajam, posogna a vérem,
 Ha meg nem halgatnák azt, mire most kérem.

² Az ajánló levélben legtöbb kifejezés Gyöngyösire emlékeztet, de az egész eredetinek látszik.

- 7 Mennyire mehettem csak annyira mentem
 Tehetségemen túl többre nem mehettem
 E' tsekély munkámmal bizonytságot tettem
 Hogy én nagyságtokat ki-vált-kép' tiszteltem.
- 8 Volt-is mit tisztelnem olly Drága urakban
 Hozzám ki mutatott jó akarattokban,
 Hiszem: nem lesz soha változás azokban
 Meg tartanak, véllem, igaz jó voltokban.
- 9 Ezekkel magamat végtére ajánlom,
 Munkám elejére ideje már szálnom.
 Szánom, e beszédűl hogy most el-kei válnom
 De maíd vissza térek, mást köll most próbálnom.³
- 10 Kérem Istenemet jó egészségeket
 Nestor idejéig terjeszsze élteket
 Valamint kívánnyak úgy tegye kedveket,
 Boldogítsa minden igyekezeteket.

³ Eredetije: Oh. II. rész, 244. vsz. Lényeges eltérés, hogy Dugonics egyes második személy helyett többes második személyt használ.

TÉTÉNY' ÉKESSÉGÉNEK

Elő-Beszédgye.

- 11 Hadd-el édes Músám Parnassus' lakását
 Annak tanulásban fel-vett szép szokását
 Apolló Istennek Feleitsd-el mondását
 Sok munkáid után füleld-el hagyását
- 12 Szállj-le a Dunának szép szőke vizére
 A Dunán túl meg-ült gyönyörű helyére
 Tétényi Kastélynak gyöngy épületére
 Madarakkal ingó liget erdejére.
- 13 Nézd meg ott a Kertnek minden ékességét
 Kin-országból hozott virágok' szépségét
 Lásd-meg a Pintzének roppant Régiségét
 Isten' Templomának el-rendelt épségét
- 14 Midön mind ezeket egyszer meg vizsgáltad
 Önnön szemeiddel tapasztaltad, 's-láttad
 Adgy erőt Pennámnak soha nem saináltad
 Eztet az íróktúl, hogy ha hasznát láttad.
- 15 Nyisd-fel drága kintsét tömött Tár-házadnak
 Közöld én velem-is Gazdagságát annak,
 Hogy elmém javai akár mit mondgyanak
 Nem mást, hanem téged Uroknak vallyanak.

TÉTÉNY' ÉKESSÉGÉNEK

Első Része

A' K A S T É L Y R Ű L.

- 16 Elsőben-is tehát Kastély a Szememben:
Föl-házai miatt mert leg-főbb ez ebben,
Ennél Midás háza nem épüle szebben
A többi hozzája semmise ellemben.
- 17 Nap keletre fordúlt szép tágas uttzája
Jobb kézre hagyódik Házi Kápolnája
Itt-is kezdődik-el erős kő Bástyája
Hol le lakatolva rostélyos aítaja.
- 18 Két-felé van osztva rendgye azon háznak
A' Födele alatt soha meg nem áznak
Erős tél szelei akár mint tsatáznak
Nem gondolnak velek, mert tsak meg nem fáznak.
- 19 Nézd-meg a szobáknak rendelt sokaságát
Karpitos falának szép állandóságát
Mindenütt meg vetett Agyak méltóságát
Deszkás Padlásának Nagy világosságát
- 20 Fonyott székeinek igen szép diszsége
Aranyos Kályhának Palotán szépsége
Rostélyos ablakok ki nyílt ékessége
A szúnyog hállokna ritka rendessége.
- 21 Szemléled egy Párnán Arakna almáját
Him-varró Músáknak szép remek-munkáját
Clio el-bamúlva tátogattya száját
Sött tűzbe keveri el-pirúlt ortzáját.

- 22 Más Párnára varott Ariadna ohait
 Atkozza Theseust, hogy ha viszsza nem hait.
 Küszködik szívével, 's-tart azért erős bait,
 Ha meg nem jön, tudgya: készít halálos jait.
- 23 Ugy vagyon ki varva mintha szeretetét
 Társ-szemére hánná, véle sok jó tétét
 A Minotaurustúl mint menté életét
 Csalá mind-azáltal, 's-meg másolá hitét.
- 24 E Párnáktúl osztán jobb-kézre fordúlván
 Oenone kesereg gyakorta jaidúlván
 Szép Párist ohaitva, mellőle el-húlván
 Annak szereteti Helenára gyúlván.
- 25 Bellyebb az Agyaknak setét árnyékában
 Buskodik Pyramus Szeder-fa allyában
 Ereszti végtére törét agyékában
 Tulaidon vérének borúl biborában.
- 26 Annak Szerelmesse Thysbe-is oda jár
 De szép Pyramussát halva talállya már
 Reménlett örömét éri keserves kár
 Életéhez ő-is több virradást nem vár.
- 27 Hanem tsókot adván el-esett Testének
 Fel-emeli véres törít édessének
 Jaigatási között akasztya mellyének
 Altal üti magát, 's-véget ad éltének.⁴
- 28 A sok Paplanokon keserűségében
 Sir Didó Aeneást ohaitya szívében
 Villog ki-vont Töre ennek-is kezében
 Halálához készül, üti-is mellyében.

⁴ A 22—27. vsz. nagyjából megegyezik a KJE. II. könyv 6. részének 30—36. vsz.-ával, de amíg Gyöngyösi a Kemény Anna ál-mában megjelenő mitológiai alakok szobrairól beszél, addig Dugonicsnál párnákról és paplanokról esik szó. Az eltérések a versszakok megváltozott szerepéből következnek.

- 29 Ennek szomszédságát Galataea tartya
 Kedves Acissának halálát sirattya
 Sok egyebeknek-is láttzik itt bánattya
 Kiki el-távozott kedvesét ohaitya.⁵
- 30 Bezzeg a házakban nintsen a Posztónak
 Semmi bötsülete mint a hideg hónap
 Hanem Drága köbül aranybúl valónak
 Török országbúl jött selyemnek, 's-más jónak.⁶
- 31 Valami a szemet gyönyörködtetheti,
 A szomorú szívet örvendeztetheti,
 Valami a sok bút el-feleltetheti
 'S-a meg únt életet kedvessé teheti
- 32 Azok mind meg vadnak Tétény Kastélyában
 A kinek itt mi kell ne agjon bújában
 Csak ő Nagyságoknak bizzon jó-voltában
 Ezer modgya lehet itt vigasságában.
- 33 Illyen volt Trójába Priamus lakása
 Volt Palotájának hasonló szabása
 Trailus házának tsak e lehet mássa
 Aki el nem hiszi, kérem maga lássa.
- 34 Agamemnon itten el-lakhatott volna
 Ha Görög Országbúl le-jöhetett volna,
 Pergamai Páris bezzeg örült volna
 Lopott Helenával ha erre tért volna.
- 35 Nem félt volna attúl: hogy Görög Országnek
 Nemes vitézei rá uszitatnának
 Roppant épületi meg-gyuitathatnának
 Kö-falas Bástyai fel-hányattatnának.

⁵ 28—29. vsz. megfelelője a KJE. 38—39. vsz.-a.

⁶ A 30. vsz. a Ch. I. rész 55. vsz. szinte szószserinti átvétele.

TÉTÉNY' ÉKESSÉGÉNEK

Második Része

A Z E R D Ő R Ű L.

- 36 Hainallik az idő tsillagok már mennek
Szép piros sugárok gyönygy napot emelnek
Már a madárcák-is fészkekből ki-kelnek
A napot köszöntvén hainalt énekelnek.
- 37 Tele itt az erdő azon madár szókkal
Tsátsognak a Szaikók süvöltő Rigokkal
Nyögnek a Gerlitzék örvös Galambokkal
A sárga rigó is tsattog mind azokkal.⁷
- 38 Fülemüle fő-kép' fujja a'nótáját
Piheg nyelvetskéje tátogatya száját
Több sereg madáron teszi a' próbáját
Ki fog mindegygyiken, nem szánnya vér-árját.
- 39 A Patsirta magát égis fel emeli
Tris Pipis Párjával a levegőt veri
Vad-Galamb Kakukkal fa-allyát heveri
Kisdéd Ökör-szemmel sok apró fa teli.
- 40 Ezekkel mind egygyütt a Varjú, Czihege,
Sarka, veréb, 'Holló, Karvaly, és Serege
Kendericze, Sármány, Vörös-bögy, Czinege,
Stiglicz, Pintyő, Csizik, Pipelő, Vemhege.
- 41 Ezek ám a tsipő szunyogok' Hóhéri
Kiki a bögyébe seregenként méri
Hogy ha azt bögyéből saját fia kéri
Torkába okádgya mellyét nem kéméli

⁷ A 37. vsz. első három sora nagyjából megegyezik a KJE. I. könyv, II. n. 26. vsz.-ával.

- 42 Nem sír bezzeg itten Thysbe Pyramusért
 Vagy keserült Didó el-ment Aeneásért
 Nem-is jaigat Phyllis hit szegő Társáért
 Avagy Penelope Csavargó Uráért.
- 43 Sem Laodemaea Protesilausért
 Be zárt Hypermnestra atyafi Linusért
 Sem nem ohait Phaedra gyöngy Hippolytusért
 Leanderért Hero, vagy Biblis Caunusért.⁸
- 44 Hanem egygyütt vigad Páris Helenával
 Hangzik-is az erdő vig katzogásával.⁹
 Örül Diána-is sereg nymfájával
 Kerüli az erdőt szagló kutájával.
- 45 A vadakkal gazdag Delus Szigetében
 Driades Szűzeknek nyilas Seregében¹⁰
 Ha menni kívánnál, ide jőj: mert éppen
 Hasonló ez ahhoz minden Termetében.
- 46 Hát még éig emelt rettenetes Nagy Fák
 Világ elejével verekedő nyár-fák
 Mint viz Partyán ingó sok tsomótlan kákák
 Igyenessen nyölnek, ezt sok szemek látták.
- 47 Nem árthat ezeknek Boreás nagy szele
 Sem pedig fagylaló Bramiusnak dere
 Noha agyarkodik rossz idő Nagy Tele
 Tsak annyiba tartják mint főhőt a Here.
- 48 Fáknak allját lepi a szép tér mezőség
 Viragokkal feles vidámitó zöldség
 Mezei-violás, árva szök-füs Térseg
 E Fölül a Gazdag Sárga dinnyés Nyirség.

⁸ Megfelelője: KJÉ. II. k. 6. r. 40. vsz. Lényeges eltérés, hogy ami Gyöngyösinél állítás, az Dugonicsnál tagadás.

⁹ Megfelelője u. o. 27. vsz.

¹⁰ Megfelelője u. o. I. k. 1. r. 20. vsz.

- 49 Hallottad-é hírét a ma szép Cyprusnak
 Avagy kettős hegyű híres Parnassusnak
 És az áldott Kútnak a Castaliusnak
 A melly kedves helye Musákkal Phaebusnak.
- 50 No hát ez erdőt-is azon Isten járja
 Hol üzi a vadat, hol azt lesre várja
 Most ebbel vereti, most hállóba zárja,
 Nem tartóztattya meg semmi eső árja.
- 51 Ha a Madár Kertbe az erdőrül be mégy
 Annyi ott a Fátzány, mint hideg vette légy
 Igaz mondásombúl kételkedést ne végy
 Ha még se hiheted, Te magad Probát tégy.
- 52 Láthatd a Méhnek-is ö gyönyörűségét
 Hasznával egyenlő Rajok ékességét
 Ki-furna oldalam', hogy ha ditsőségét
 El akarnám nyögni Kaptárok' épségét.
- 53 Ditsérje a világ Görögök erdeit
 És a vers-szerzőknek róluk irt verseit
 A regiség akár rágja bár körmeit
 Nem veheti ennek tsak még-is eleit.

TÉTÉNY' ÉKESSÉGÉNEK

Harmadik Része

A H Á Z I - K E R T R Ő L.

- 54 Vagyon az erdőben egy irtoványos út
 Hogy ha bal-kéz felől az ember jobbra fut
 's-magát arra tartya, ahol vagyon a kút
 Igynes nyomáson hamar a kertbe jut.¹¹
- 55 Nem tudom a Kertnek lehet-é az Párja
 Mellynek Görogöknél nagy vala az ára,
 Tempének nevezték, nem volt soha kára:
 Mert sok kilints alatt erős volt a Zára.
- 56 Nagy volt annak haszna, de ennek még nagyobb
 Jó volt a hireis, de ennek annnál jobb
 Mert uttyokra nézve ez ám a nagyságosb
 El rendelt Fajjért sokkal Vidámságosb.
- 57 Itten a Szüz Kloris viragját Plántállya
 Amaranthus Iffiú szagos uttyát állya
 Viragban öltözött kék narcissus szállya
 Fehér Hiacynthus köntösét ajánlya.
- 58 Tanyér virág, Szök-fű, Zsálya sokaságát
 Fehér, vörös Rosa, Violák nagyságát
 El-bámúlva nézed Virágok Virágát
 Magos Rozmarinnak rendbe szedett ágát.

¹¹ A versszak néhány kifejezése és a rímek más közelebbi meggyezés nélkül hasonlítanak a KJE 2. k. 6. r. 21—22 versszakához.

- 59 Itt a Fa árnyéka még töb virágokat
 Gazdagon nevel ám szép liliomokat,
 Nem hoz büdös bürköt, 's-tsípő tsanálokat
 Kőrmös boitorjánnyal más egyéb gazokat.¹²
- 60 Mert a Kertész itten igen forgolódik
 Ha tsak még a fünek feje ki tolódik
 Tovéből ki húzza, vagy tán el nyomódik
 Egy egy Gazotskának helye sem adódik.
- 61 Olasz Országból jött Naránts Fákat láthatz
 Asztal ékesítő Citron almát vághatz
 Fa alatt ezeknek, szát-is bizony táthatz
 Bele húll: ennél szebb tsudát nem találhatz.
- 62 Alma-fa Gyümölsét tsak alig tarthattya
 Körtvély terhes ágát föld felé rángattya
 Ég-szinű nagy szilva magát mutogattya
 Egy ökölnyi baratzk, Hertzegek illattya.
- 63 Pyramis módgyára emelkedett Buxom
 Kö-fal gyanánt nyől-föl hoszszú uton a Som
 El-verik a napot, hogy oda ne jusson
 Hanem hogy az árnyek hamar oda fusson.
- 64 Sok Istenek képét kövekből faragták
 Őket sok helyekre egygyenként el-rakták
 Saját tzimerjeket kezeikben adták
 A Kertnek őrzését ő reájok hagyták
- 65 Priapus többeknek elejekben állott
 Ennek szem közében egy Nymfátska szállott
 Ez tsak virágokat az szőlőtt is hány ott
 Igen szép oszlopra mind a ketto hágott.

¹² U. o. 26. vsz. Ami Gyöngyösinél állítás, az Dugonicanál tagadás.

- 66 A Grádics elein Jupiter áldogál
 Tüzes meny-kövével ide-'s-tova haigál
 Bal kezén a kertész ásójával áskál
 Retket tart keblébe mint eleven úgy áll,
- 67 Ezek után Thysbé ismét siránkozik
 Egy törökre dülvén párra várakozik
 Utánna fekvőknek szaván el irtózik
 De még szemközének szavához sem bizik.
- 68 Allyunk meg Thysbénél, sokszor emlegettük
 Pyramus Társát-is Sokszor szóba vettük
 Még-is mint lett dolgok eddig sem értettük
 Szollyunk hát ezekről tán meg kedveltettük.
- 69 E személyek egy-mást igazán szerették
 De Szerelmek tzéllját úgy el-nem -érhették
 Amint ő magoknak mindketten fel-tették
 Mivel hogy az attyok, 's-annyok ellenzették.¹³
- 70 Azért azt végezik titkossan egy-mással
 Mihelt az első hold lesz olly ujúlással
 Hogy annak fennyénel bár tsak kis látással
 Lehet indulniok, áll úton járással¹⁴
- 71 Kiki el vonyodgyon házatúl attyának
 A városon kívül lévő Eper-fának
 Siessen bokrához, azt tartván tzélljának
 Az hova köll várni jövését Társának.
- 71 Ugy hogy aki modott előbb talál venni
 Az el menetelre, és a fánál lenni
 Még a másiknak-is oda lehet menni
 Annak ott kell addig várakozast tenni

¹³ A Ch. 12. r. 92. vsz. átvétele.

¹⁴ A 70. vsz.-tól a 82. vsz.-ig jelentéktelen változásokkal a Ch. 94—106. vszakainak átvétele.

- 73 Ott pedig a Fának tsak szomszédságában
Vala egy kút-fő-is, bö a' forrásában,
És az igen hires vize jó voltában
Szép ligetes erdő annak lefolytában.
- 74 Tysbe jut hamarébb a végzés helyében
De ott egy Oroszlány akad a szemében,
Akit látván szalad, és ott ijettében
El ejti fátyolát, kit viselt kezében.
- 75 És azt az Oroszlány verrel folyt szájával
Öszve tépi, amely valami prédával
Tsak akkor tölt volt meg, és szomjú torkával
A kúthoz sietett arra vött úttáival.
- 76 El jut Pyramus-is, de ott Kedvessére
Nem találvan, búsúl, hol késik ennyére,
El-tipett fátyolát látta meg végtére
A mellyen el-ijjed, 's-el-hűl minden vére.
- 77 Azt tudván hogy a vad az ő szép szerelmét
El-szaggatta, mondgya: szörnyű veszedelmét
Ő szerzette, 's-veti abban késedelmét
Okúl, és szenved szive nagy gyötrelmét.
- 78 Az el vérzett fátyolt végre addig hánnya
Sűrű könyvei közt hogy magát el-szánnya,
Mondván tovább éltét már ő sem kívánnya,
Sött hogy ezt eddig-is nem végzette, bánnya.
- 79 Mert minthogy már az ő egygyetlen-egygyének
Régen lett el-este ártatlan testének,
Neki-is (ő lévén oka el-estének
Fogyni köllött volna eddig életének.
- 80 Ez alatt könyvének sűrű záporában
És keserves Szive' gyözetlen kénnyában
Raita függő kardgyát ragadgya markában
És rá botsátkozván ölti ágyékában.

- 81 Azzal földre dűle a midön vérében
 Fetreng már, im' hol jö Tysbe félelmében,
 Bátorodván a vad' onnént el-mentében
 Bizván hogy Pyramust leli már helyében,
- 82 Ott-is leli ugyan, de már által vërve
 Ő magát kardgyával, 's-a' földön heverve
 És kedves személyét vérébe keverve
 Akit látván indul iszonyú keserve.
- 83 Sárgúltak rozsái gyenge ortzájának
 Clárisa halványúlt Piros ajakának
 Hervadt lilioma szép fehér nyakának
 És alabastroma rutúlt homlokának.
- 84 Nagy homályba borúlt vidám szeme-fénnye
 Zaporúlt könyvének ki öntött örvénnye
 Kedves életének szomorodott kénnye
 Rút kétségre jutott regi szép reménnye.¹⁵
- 85 Borúl azon közben édes személyéhez
 És sürö tsokokat egyelit könyvéhez
 's-Echót vévén társúl nagy kesergéséhez
 Végre ilyen szókat téssen kedvességéhez.¹⁶
- 86 Oh ti nagy Istenek miért Teremtettem
 Mi oka, hogy ennyi kénokra vettettem
 Jöjjön már hamarébb a veszély érettem
 Engem rontson, és más ne vesszen helyettem.
- 87 Mert minden reményem már meg fogyatkozott
 Látom szerentsétlen orám, és átkozott
 Anyám gonosz Napon méhében hordozott
 Minden boldogságom ha így tsalatkozott.

¹⁵ A 83—84. vsz. a Ch. 4. r. 217—218. vszakaival egyezik.

¹⁶ Megegyezik a Ch. 12. r. 108. vsz.-ával.

88 Oh te én minden jóm, és gyönyörűségem
Minden nád méz felett való édességem
Tündöklő szép Napom, tellyes reménységem
Jai miként romlottál én drága szépségem.

89 Lehetne hallanom bár csak egy szótskádát
Vehetném valami biztatásotskádát
Vigasztalnád azzal te szolgálótskádát
Jai de halál fogta minden tagotskádát.

90 'S-meg-merevitette szép gyenge Testedet
Szomorú halgatás kötötte nyelvedet
Dérlelő hidegség fagyalta szivedet
Süketség dugta be két hangos füledet.¹⁷

91 Keserűllyön az ég a sok tsillagokkal
Szánnyon erdő mező a szép virágokkal
Hegyek, völgyek, Berkek, ki-folyó kúttakkal
Szellő, viz, tűz, harmat 's-mások mind azokkal.

92 Oh még-is én drága kintsem, 's-ékességem
Sok bús keservimben kedves reménységem
Lelkemet ujjitó nagy gyönyörűségem
De már el-hunt napom, és keserűségem.

93 Pyrame! Pyrame! Im' én-is Testemet
Fel áldozom, 's-érted ki ontom véretem
Erővel ki vonom Testemből lelkemet
's-e fa alatt hagyom emlékezetemet.

94 Légyen az a hire mind kettőnk estének
Nagy volt igazsága ezek szerelmének
A kik egygyütt ketten hogy nem élhetének
Egygyütt lett itt vége mind kettő öltének.¹⁸

¹⁷ A 88—90. vsz. a Ch. 2. r. 48—50. versszakainak átvétele.

¹⁸ A 91—94. vsz. a Ch. 2. r. 53—56. versszakának az átvétele.

- 95 Mind az által kérlek, emeld-fel szemedet
 Pyrame! Pyrame! 's-a te Kedvesedet
 Tekintsd-meg, hogy hidgyem igaz szerelmedet
 Mond-meg e veszélyben mi hozott Tégedet?¹⁰
- 96 Föl-emelé szemét ezek közt, 's-rá veti
 Pyramus Tysbére; vár ez hogy veheti
 Valamelly szavát-is, de azt nem teheti
 Sött hűnyik szemei, 's-vég-halál követi.
- 97 A kinn annál nagyobb jajjal keseredik
 Mit mivellyen tovább, busúl, 's-epekedik
 Most ra borúl, 's-úgy sir, most fel-emelkedik,
 Veszedelme okán sokként vélekedik.
- 98 Azonban fátyolát meg-látván mellette
 'S-hogy azt öszve tépte, 's-vérrel-is festette
 A vad, akkor onnént könnyen meg értette
 Hogy halála okát ez, 's-nem más szerzette.
- 99 Mert tudgya: a mikor a fátyolt szemlélte
 Látván hogy ezt a vad' foga el-metélte,
 Hogy az ő magát-is fel-falta azt vélte
 's-amiatt fogyott el maga által élte.
- 100 Azért ismét sohajt, és tekint az égre
 Az igaz szerelmet híván segítségre
 Szive gyengeségét hozza Merészségre
 És kedvesse kardgyát emeli fel végre.
- 101 Azzal a Testhez tér, 's-azt megént könyvével
 Mosogattya szegény; Annak végzésével
 Fel emeli magát, 's-mind a két kezével
 Tartya már a kardot; 's-bele dül mellyével.

¹⁰ A 95—105. vsz. kisebb változtatásokkal a Ch. 12. r. 100—118. vsz.-ainak felel meg.

- 102 A melly által járja, és hat a szivére
 Annak hegye, 's-halált hoz szép életére,
 A' hol el borittya azt-is Piros Vére
 Dől le omló teste Szerelme Testére.
- 103 Hogy a kiknek nem volt szabados éltekben
 Egygyütt élni, 's-lenni kívánt szerelmekben,
 Halálok idején egyenlő ügyekben
 Egygyütt nyugodgyanak egygyüvé estekben.
- 104 A kiknek a Fa-is Ő természetében
 Alatta ki omlott Testeknek Vérében
 Változik, mert eléb fehér gyümölcseben
 Feketévé lészen mint egy keservében.
- 105 E volt tehát vége Pyramus', Tysbének,
 Ki múltak világból iffianta vének
 E kertbe van képek, Bizonyságúl lének,
 Hogy vagy ezekből-is szép hirt-nevet vének.
- 106 Osztán még, az aiton két Görög Vitézek
 Ajax Ulyssessel állanak ám ezek
 Szikráznak szemei, fenyegetnek kezek,
 Fügnek bajuszsza, mert ez a tzimerek.
- 107 Tegzes Diánának egy Kutya kezében
 Marok nyíl a hátán, nyúl pedig keblében
 Uszítgattya ebét, mennyen ligetében
 Fáradsága árát meg-adgya helyében.
- 108 Ki-is mint az agár vonyódik helyére
 Tipog, tapog, ugrik nézván a tserére
 Lesi, hol vehesse a nyúlat szemére
 Alig várván hogy azt űzhesse kedvére.
- 109 Nem tom mi rút embert tettek ellenében
 Potrohas a gyomra, kalap a fejében
 Nem néz rá Diána, Kutya a szemében,
 Csuda, hogy eddig-is Nem lett erdejében.

- 110 De le van szegezve erővel nem birhat,
Hozzája nem mehet, vele meg nem vihat
Sem hogy segítségre jöjjenek nem irhat
Erölteti szemet, még sem igen sirhat.
- 111 Itt a Somos úton vagyon még három rész
Mellyet rendbe szedett a szép emberi ész
Mindenütt négy Istent helyheze a Kertész
Kiktül mind untalan nagy segítséget vész.
- 112 Elsöben a Musa sipját fuidogálná
Néki a Kertésztül rendelt öret állná,
Ha le törött sipját Ujra meg találná,
De így nem fujhattya, akár mint próbálná.
- 113 Bezzeg Göbolyös Pán a második részen
Fujja furullyáját szép nótákat téssen
Hallyák ennek hangját a többiek készen
Kiki sipjaibúl Nagy örömet vészen.
- 114 Hangos deákságát végső resz-is hallya
Ötet többi között felsegesbnek vallya
Ő hozzája képest a többi tsak allya
Nem-is máse, ha nem tsak övé a pálya.
- 115 Adgy már most e Kerthez másikat hasonlót
Egyenes lélekkel ki-mondom a valót
De amint gondolom el-veszted a tallót
Akár mely mérészen forгатod a hállót.
- 116 Ebben az öreg Úr sokat múlatozik
Következendökrül sokat gondolkozik
Néha el-is búsúl néha vigadozik
Néha gondgyai közt el-is szunnyadozik.
- 117 Méltóságos Aszszóny Uri palotáján
Uj színbe öltözött annak folyosóján
Örül, vigad, noha a szívének táján
Titkollya örömet, de tsak ki megy száján.

- 118 Le szokott e kertbe Nympha Seregével
 Jární az útakra egygyetlen-egygyével,
 Örül Magzatinak, és ékességével
 Igen dítsekedik kivált szépségével.
- 119 A Seregnek fehér, 's-kék Bársony ruhája
 Hyacint virágnak raita szép formája,
 Arra fel jegyezve Pomona példája
 És vidám Flórának sok féle rósája.
- 120 Nem volt Araknának szövése ilyen szép
 Noha mesterséggel volt az-is jeles, 's-ép,
 Mert a Driadesek szőtték erdei nép
 Meg fogák a szemet, mint madarat a lép.²⁰
- 121 Meg vallom tsudáltam Szép udvariságát
 Szemérmet viselő Sereg bátorságát
 Eleve meg érett eszét, 's-okosságát
 Akik mind fel-múllyák gyenge iffjúságát.
- 122 Visgáld meg azoknak szép deli formáját
 Ezen Magzatokban e világ tsudáját
 És az Isteneknek olly Remek munkáját
 Mellyben tennék minden Szépségnek Summáját.²¹

²⁰ A 119—120. vsz. a Ch. 4. r. 31. vsz. átvétele.

²¹ Megfelelője a Ch. 4. r. 217. vsz. Lényeges változtatás, hogy Dugonics az *egy leányzóban* helyett *ezen Magzatokban-t* ír.

TÉTÉNY' ÉKESSÉGÉNEK

Negyedik Része

A' P I N T Z É R Ő L.

- 123 Hadgyuk ott a Kertet mennyünk a Pintzébe
 A Kastélytól tovább' lévő szélességbe
 Ereszkedgyünk le ott azon nagy mélységbe
 Gyuitsunk világokat merő setétségbe.
- 124 Meg láthattjuk itten Hercules Munkáját
 Avagy az Orjasok dolgainak Párját
 Nem szánta Vulkánus itt erős Szolgáját
 Vele edgyütt Brontes faraghatta száját.
- 125 Köss tsomót eszeden itten édes Músám
 Ez írásom után hadd-el hadd itt van ám
 E lyuk faragóját Nem tudom nám mondám
 Súgd meg azt-is: mikor? maid meg köszönöm ám.
- 126 Elsöben-is tehát azt köll észre venni
 Hogy ahol Tétény van ott köll vala lenni
 Potentianának, 's-azt-is hozzá tenni
 Hogy Kronikáinkba köll ezekért menni.
- 127 Potentianának nevét abba hagyták
 Midön hét Kapitányt e helyen levágták
 Ezek' Tetemérül Tetemnek hivatták
 E' nevet az után Tétényre forgatták.²²

²² Ez a rész eredetinek látszik. Érdekes, hogy már itt is jelentkezik a regényíró Dugonics naiv etimológizáló szokása.

128 Bizonyságom ebben Tabaid-közti Térség
 Nem messze Téténytől egy hosszú mezőség
 Itten fekszik Keve Oszlop az erősség
 Erre tanít minket a gondos régiség.

129 El-is hidd, hogy Tétény Temérdek Hasznával
 Nagyra ment fel mindég Tágas Határával
 Határában termő sok féle javával
 Egy úr alatt vala régen ó Budával.

130 Búda volt az az Úr, Ötse Attilának
 Scyttyai Magyarok ama Királyának
 Pannoniában jött Isten Ostorának
 Azután, Országunk erős Oszlopának.

131 Ha tehát várossát ellenség nyaggatta,
 'S-élésekre való kenyerét el-fogta
 Búda katonákat Téténybe nógatta
 Hogy élest hozzanak csak oda haitotta.

132 Tudgyuk pedig nehéz szemek előtt járni
 Alattomba köllött mindent oda várni
 Azért-is olly helyet köll vala találni
 Mellyen a járások nem lenne olly kárnyi.

133 Szeretnék, ha ennek módgyát találhatnák,
 'S-egy hegynek az allyát ha ki-is váshatnak
 Budarúl Téténybe uttyukat áshatnák:
 Mert így alattomba e helyet mászhatnák.

134 Volt egy Brontes nevő ember új Budában
 Igen híres Mester a kö-faragásban
 Nem volt körül belől mássa a' vágásban
 Ez ajánlya magát hegy-oldal ásásban.

135 Mondván: ha mondanák: készületet tenni
 Akarna már ahoz 's-aztat úgy fel venni
 Hogy annak hibája Ne talállyon lenni
 Melly miatt tzellyához nem lehetne menni.

- 136 Meg engedi Búda, tsak lászson dolgához
 Kéri-is Társakat vegyen a Munkához
 Bizvást kezdgyen mindgyárt a hegy oldalához
 Hogy mennél hamarébb, juthatna tzéllýához.
- 137 Gyüitnek azért öszve számos miveseket
 De nem lágy kövekkel bánó mestereket
 Sem gyenge Munkához szoktatott kezeket,
 Hanem kö-sziklákat hányó embereket.²³
- 138 Mellyek-is fő-képpen kovácsok valának
 Mert másokra hamar nem találhatnának,
 De jók voltak ezek, elő-is állának.
 'S-magokra válallyák sullyát e munkának.
- 139 Ollyak mintha jöttek volna az Aetnábúl
 Vulkánus mivének szennyes Barlangjábúl,
 Most-is füst gözölög némelleyek szájábúl
 Százat választanak ezeknek számábúl.
- 140 Vas por szennye ülte hízott pofájokat
 Szénnel pozdorjája füstöllött nyakokat
 Sok szikra tsipdesé fel tűrött karokat,
 Szornyű pöröly tölté bé-fogott markokat.
- 141 Ritkúlt a szakállók tsapdoso tüzekkel
 Éktelen homlokok pörsözlött szemekkel
 Ortzájok varasúlt gyakor égésekkel
 Merő fél-ördögök kormos személlyekkel.
- 142 De mint Orjasok temérdek tagokkal
 Hegyeket birnának emelni vállokkal
 Lapda-ként jadzanak nagy furó vasakkal
 Mindent véghez visznek erős munkájokkal.²⁴

²³ V. ö. KJE. II. k. 3. r. 17. vsz. Dugonics itt az eredeti szöveget a maga céljaira lényegesen átalakítja; *Karmasinnal* helyett *lágý kövekkel-t*, *Sem Selyem s'Szakófium* bocsátó helyett *Sem gyenge munkához szoktatott-at* ír, az utolsó sor pedig egyáltalán nem egyezik meg Gyöngyösi szövegével.

²⁴ A 138–143. vsz. a KJE. II. k. 3. r. 18–23. versszakának csaknem szó szerinti átvétele.

- 143 Húsz font vasat adnak kezekben ezeknek
 Mondván a munkáért ugyan meg fizetnek
 Ha a hegy-oldalbúl sok követ ki vetnek,
 Nem veszik tréfára ugyan tsak sietnek.²⁵
- 144 A Lyuk gégéjéhez visz már emez tüzet
 Amaz a Munkások számára hoz vizet.
 A verő pörölyhöz készít némelly kezet
 Némelly már le vágott kö talitskát vezet.²⁶
- 145 Buffannak a kövek, kösziklák ropognak
 Melegsik a legény, mindenütt pattognak
 Az erős Kovácsok itt-'s-amott forognak.
 Kezdet faragáshoz serénységgel fognak.²⁷
- 146 Hainál szint-is mutat a Kö setétsége
 Meg pirosította a tűz melegsége
 Engedelmeskedik lágyúlt keménysége
 Kö-közt a fa gyökér, noha nedves, ége.²⁸
- 147 Zúgnak a Pöröllyök fel emelt kezekben
 Üti kiki tehet mennél erősebben,
 A munka, és a tűz heviti testekben
 A röpülő szikrák dongnak a mély helyben.
- 148 Húnt a nap. Setéte van az éjtszakának
 Fényes tüze láttzik akár melly szikrának
 Most látnád méhelyét lángozó Aetnának.
 Ahol ezen hegybe ezek kalapálnak.
- 149 Üstökös tsillagot minden ütés csinál
 Sok ugrosó szikra szökdetsel kohánál
 Tüzes lidértzeket éjjel aki tanál
 Itten minden vágás több szikrát ad annál.²⁹

²⁵ V. ö. u. o. 22. vsz. Dugonics erősen átalakította.

²⁶ U. o. 25. vsz. Dugonics ezt is erősen átalakította, igazában csak egy-két szó és a rímek egyeznek az eredetivel.

²⁷ U. o. 24. vsz. Az előbbi versszakhoz hasonló erős átalakítás.

²⁸ V. ö. KJE., előbb idézett hely 26. vsz. Gyöngyösi szövegét Dugonics erősen felforgatta és átalakította.

²⁹ V. ö. u. o. 27—29. vsz. Csaknem szószzerinti átvétel.

- 150 Tágas immár a hely, melyet kalapálnak
 Neki állnak osztán a jobbik szárnyának
 Sűrűn jár a fúró, törik, mást adának
 Bezzeg uj szerszámmal jobban dolgozának.
- 151 Egy kevésé osztán a vágót le tették
 Suhog raitok a viz, mellyel meg öntötték
 Némellyek meg-sérült kezeket kötötték
 Némellyek meg-izzadt nyakokat törölték.⁸⁰
- 152 El-kezdék azután ismét a munkálást
 Korty égett bor után félre tett áskálást
 Hejjába valora nem tesznek egy állást
 Sok az ész, egy vagy más mond uj uj találást.
- 153 Nem rakta bár ennek Kőm-éves oldalát
 Hanem fúr farag vas furdalta a vállát
 Hegyek oldalába kohás köszikláját
 Csak tsupa faragók metztették az allyát.
- 154 Meg sem szüntenek addig, a'meddig egészen
 Budárul Tétényig nintsen a lyuk készen
 Mindent el végeztek immár minden részen
 Várja a jutalom mind egygyiket készen.
- 155 Fizetések nem tom mennyire mehetett
 Erről tsak egy szó-is könyvbe nem tétetett
 De hogy az bizony tsak igen sok lehetett
 Valaki szemlélte nem kételkedhetett.
- 156 A hat lovas hintó meg fordúlna benne
 Hogyha egy valaki tsak próbát-is tenne
 Aki ezt nem hinné kérném oda menne
 Akkor beszedemből igaz mondást venne.

⁸⁰ V. ö. 150–151. vsz. Dugonicsnál erősen átalakítva. A további részek a 159. vszakig eredetinek látszanak.

- 157 Mikor ezt ennékem mondották nem hittem
De minek utánna magam oda mentem
Hitetlenségemet mindgyárt félre tettem
Hogy igazat szóltak tüstént észre vettem.
- 158 Valaha e lyuknak volt haszna igen nagy
Mert szép Buda népe ebben meg-mentve vagy.
De szegény sokára ebben-is alább hagygy,
Ne higgy az időknek, 's-rájok semmit se adgy.
- 159 Le tette ugyan mars hartzoló Dárdáját
Akkori időkben Pallás-is sisakját
Olai fa ágakkal füzte bokrétáját
Ugy viselte a szép békesség tógáját.²¹
- 160 Végben minden dolog csendessen mehetett
Bacchus általagja nyertessen telhetett
Ceres sarlója-is kár nélkül metzhetett
'S-böv Takarmányibúl nagy hasznót vehetett.
- 161 Tegzes Diána-is sereg nymfáival
Bátran mulatozott szép vadászatival
Töltötte örömet ejtett vadaival
Sebesitvén őket tollas nyilaival.
- 162 Musák a Parnassust bátorsággal lakták
Apolló letzkéjét figyelmel halgatták
Szép tudományokkal elméjek futtatták
Azok közt Magokat kedvesen mulatták.
- 163 Sok Göbölit a Pán szabadon jártatta
Egy mezörül másra kár nélkül haitatta
Nem lévén kóborlók senki sem bántotta
Melybúl esztendönként szép hasznát várhatta.

²¹ A 159—177. vsz.-ig KJE. II. k. 1. r. 1—19. versszakainak csaknem szószerinti átvétele.

- 164 Neptunus haszonnal halászta Tavait
 Triptolemus bőven rakta asztagait
 Bizvást legelteté Tytirus juhait
 Aristaeus vigan nézte méh-rajjait.
- 165 Akkor Szüz Kloris-is bátran kertészkedett
 Fáradtsága után viragokat szedett,
 Kikkel Kedvesinek kedvel kedveskedett
 Hadi veszélyektől nem félelmeskedett.
- 166 Ágyát bátorsággal Hymen-is vetette
 Az uj házassokat a melyre fektette
 Első örömekben kedvessen éltette
 Mars háborújától őket nem féltette.
- 167 Minden kereskedő, 's-utazó bátran járt
 Szabatos úttya volt, nem félt hogy vallyon kárt
 Fáradozásából szép nyereséget várt
 Hasznával töltötte mind a telet, 's-mind nyárt.
- 168 Arany idő volt ez, de vassá kezd lenni
 Mávors-is dárdáját fel akarja venni
 Készíti sisakját Pallás-is fel-tenni
 Látván hogy ujonnan Mezöre kel menni.
- 169 Romol a békesség hadak kiáltatnak
 A kapa, 's-szántó vas heverni hagyatnak
 Kin Ceres, és Bacchus meg szomorítatnak
 Mert ez Kenyér, amez bor nélkül hagyatnak.
- 170 Szokott vadászattya Múlik Dianának
 Halván harsogását Mars Trombitájának
 Annyi bátorságot nem ígér magának
 Hogy most állya lesét erdők árnyékának.
- 171 Apolló-is félben hadgya dictálását
 Váltóztatni kezdi a Músák szállását
 Tágittya Kloris-is a kertek járását
 Bátorságosb helyen rendeli lakását

- 172 Ott hadgya Neptunus halászó tanyáját
 Triptolemus futva hordgya gabonáját
 Szaladva kergeti Tityrus-is nyáját
 Bizvást Aristaeus sem tölti Tonnáját.
- 173 Pán Göbölinek sints szabad legelése
 Puha Hymennek-is délig heverése
 A hadak hírére van ezek vesztése
 Innént oda, 's-onnént amoda menése.
- 174 Félelmesse lészen a bátorságos út
 Fel-verett szekerén lát a Kalmán sok bút
 Mindene prédára, 's-káros Sakmányra jut
 Az ijett szegénység egy helyből másban fut.
- 175 Hadi készültek mindenütt láttatnak
 Tábori eszközzel szekerek rakatnak,
 Készítetnek nyergék, patkók lábaltatnak
 Pantzél, Sisak, Karvas, Pais forgattatnak.
- 176 Ki nyilát készíti, ki kardot köszörül
 Némely-munkálkodik sátorai körül
 Ez kópját egyenget, az hószzú tört törül
 Ki kedvetlen készül, ki, hogy el megy, örül.
- 177 Végre a jel adó Trombiták harsognak
 Hogy kiki fel ülljön, 's-indullyon jelt adnak
 Az eresztett zászlók mezőkön lobognak
 Szép Magyar seregek alattok villognak.
- 178 Budának-is színe sok úr sok nemesség
 Királyok neméből esett fő-emberség
 Hó pénzes Katona sok szabad legénység
 Magyar, Oláh, Kun, Jász, erdélyi székelység.
- 179 Kardot köt Lajos-is ezeknek Királlya
 Közikben érkezik, rendeket visgállya
 Noha nem tetteti, de szívét bú állya,
 Még-is Sisakjátul fejét nem sainállya.³²

³² Dugonics itt a KJE. II. k. 1. részének 20—21. versszakát alakítja erősen át. Változtatásának a lényege az, hogy míg Gyön-

180 Mennek ezek osztán ama Moháts felé
 Annak Tér Mezejét tsak husz ezer telé
 Tomori Pál Érsek, és Hadnagy nevelé
 Egyedül a Reményt, de kár esik mellé

181 Mert a Török tábor mint amaz özön viz
 Egy emberünk ellen vagyon-is talán tíz
 Sárgúl a Magyarság a Török pedig hiz
 Ne mondasd a többit velem: mert mingyárt sirsz.³³

182 Jadszik már az Echó a Török dobokkal
 Adván feleletet vissza vert hangokkal
 Zászlókat a kényes szelek-is szárnyokkal
 Csapdossák, 's-múlattyák Magokat azokkal.

183 A jövő sereg-is magát már mutattya
 Látnak tarka főknek gombos patyolattya
 Más-féle sapka-is, 's-azok tollazattya
 Kiknek vitorlait az Eurus forgattya.³⁴

184 Velnéd annyi fene vadaknak jövését
 Fel-tátott szájokkal élted el nyelését
 Mennyi Pardutz, Tigris, Farkas bőr tsüggését
 Látod nyakok körül, 's-maid reád szökését.³⁵

185 Látván a Magyarok, hogy már közel vannak
 Olajt vett szikrái sebessen lobbanak
 Taitekzik a szája mint a búsúlt Kannak,
 Oszve vert fogai szájában pattannak.³⁶

gyösinél Kemény hadbaindulásáról és az erdélyi nemesség készülődéséről van szó, addig Dugonics az egész jelenetet a mohácsi csata idejébe vetíti vissza, épp ezért *Erdélynek a színe* helyett *Budának is színe*-t, majd *Kemény* helyett *Lajos*-t; *Generállya* helyett *Királlya*; *Anna új szerelmét el-hadni sajnállya* helyett *Még-is Sisakjátul fejét nem sajnállya* áll.

³³ Ez a két versszak eredetinek látszik.

³⁴ Szó szerinti átvétele a KJE. III. k. 6. r. 75–76. versszakának.

³⁵ Szó szerinti átvétel, eredetije u. o. 78. vsz.

³⁶ Szintén szó szerinti átvétel, eredetije u. o. 82. vsz.

186 Azon közben mint a Caucasus hegyében
 A mely oroszánynak el-loptak kölkében
 Siv, riv az erdőben fel-forrott mérgében.
 Mindent kerget, üz 's-ront kölyke kerestében.

187 Oly szív iszonyító nagy sivalkodással
 Érkezik a Pogány Alla kiáltással
 Őszve kap a két had hirtelen egymással
 Végső ítéletet képző ropogással.³⁷

188 A sok jai kiáltás veri az egeket
 'S-mind e'-földi pára bővit fellegeket
 Akikkel némellyek el-maradt fejeket
 Némellyek kesergik atya-fi véreket.³⁸

189 A sűrű lövések dongó bogarai
 Szaporán repdesnek mint méhek rajjai
 Ki miatt sokaknak ismét uj jajjai
 Hallatnak: mert igen mérgesek fogai.

190 Őszve egyelült por a kard villogással
 'S-azok közt a gyakor hegyes nyíl járással
 Mint menyköves idő tüzes villámlással
 A benne forgóknak vagyon gond adással.

191 Kiknek záporátúl vér patakok nyölnek
 El szakatt a nyaka már nem kevés főnek
 A tanúlt Törökök hejjába nem lőnek
 Kik a Magyarokban sokat földre tőnek.³⁹

192 Oda van Tomori, oda a nyereség
 Meg hal a Király-is, nem fél az ellenség
 Korlátköit, Szálkányt el-hadgya reménység
 Füstbe ment immáron minden szép ditsőség.⁴⁰

³⁷ A 186—187. versszak szó szerinti átvétele a KJE. 3. k. 6. r. 91—92. versszakainak.

³⁸ Ez a versszak, úgy látszik, Dugonics betoldása.

³⁹ A 189—191. vsz. megfelelője u. o. a 98—95. vsz.

⁴⁰ A versszak csak a rímekben hasonlít a KJE. 3. k. 6. r. 96.

- 193 Horvátnak, Sárkánynak hever már szablája.
Nem sebesedik már a Török pofája,
Czibak kardgyának-is vagyon vér rozdája
Ez-is hamar hull, van foga tsorbája.⁴¹
- 194 Édes Nemzetünknek jaj nagy veszedelme!
Ennek szörnyüségén el bódúl az elme!
Hogy jól ki mondhassa nints annyi értelme
Mint rontá országunk Pogány győzedelme.⁴²
- 195 Elég az: Mohátsnál el-veszett nap fénye
Tündöklő hazanknak oda lett a kényne,
El-veszté hainalát ki-derült reménye
Forgó föbe hozta tsavargos örvénnye.
- 196 E had után pedig oda lén Buda-is
Igy el-feleitetett az említett lyuk-is
Kik azt el-temették el-haltak azok-is
Azt se tudta senki volt-e' vilagon-is
- 197 Ugyan-is nem volt más okom, hogy e hadat
Le-irtam volt, hanem meg-akartam aztat
Mutatni, hogy e had után volt: e' lyukat
Hogy el-veszték, 's-benne nem látták hasznokat.
- 198 De e Lyuk' hol létét ujra ki tanúlták
Csak nem régen volt ez, a midön meg-tudták
Maid meg mondom ez-is hogy esett, meg-súgták
Ezt nékem az Urak, 's-tudtomra-is adták.⁴³

versszakához. Gyöngyösi ebben a versszakban nem említ neveket, Dugonics viszont felsorolja a mohácsi csata hőseit.

⁴¹ Ez a versszak is csak felépítésében, rímeiben egyezik a KJE. 3. k. 6. r. 100. versszakával. Gyöngyösinél azt olvassuk, hogy *Teleki Mihálynak sem henyél szablyája*, Dugonicsnál más neveket találunk és az állításból tagadás lesz. A 3. versszakban Dugonics Czibak nevét szúrja be, s a negyedik versszakot is megváltoztatja.

⁴² Ez a versszak a KJE. 2. k. 2. r. 40. vsz.-ának átvétele.

⁴³ A 195–198. vsz. eredetinek látszik.

199 Egykor hogy az éjj homályok le-húlnak
 Mosolygó ortzái hainálnak ujjúlnak
 Mint pünkösdi kertek rósákkal Pirúlnak
 És a madárcák-is szép nótákat fúinak.⁴⁴

200 Nyögi a Gerlitze el tévedett Társát
 Az örvös Galamb-is mondgya buliklását
 A Patsirtának-is hallani hangzását
 'S-a fel-kelő napot Üdvezlő áldását

201 Fürj pitpalattya-is hangzik a megyéken
 Hallya azt a társa, mert igen érzékeny
 Rigó-is ki kimérül nem feledékeny
 Füttyöl a párjára zöldellő tseréken.⁴⁵

202 Az apró ptrütskök-is ugyan hangítsálnak
 A kis méhetskék is dongva járdikálnak
 Terhekk a gondos hangyak-is sétálnak
 A télre valóért tudgya hol bujkálnak.⁴⁶

203 Illy szépen kelő nap a Sok Úrfiakat
 Vadászatra hija, 's-mozgattya ágyokat,
 Ezek-is fel kelvén készítik magokat
 Vadak lövésére köpdösik Markokat.

204 Minthogy még estve-is ki volt adva jele
 Többi-is rend szerént idején fel kele
 Kinek úgy volt hagyva a meg-is nyergele
 A szagló ebeknek ebész-is kúrtele.⁴⁷

205 Antal Úrfinak itt leg szebb paripája
 Czimerét hordozza a jobbik pofája
 Nem tom honnét való, tsifra a formája
 Játékos zabláit rágdogállya szája.⁴⁸

⁴⁴ V. ö. KJE. 1. k. 2. r. 25. vsz. Az utolsó versszakot Dugonics teljesen megváltoztatja.

⁴⁵ E két versszak a KJE. 3. k. 5. r. 39–40. vsz. átvétele.

⁴⁶ V. ö. u. o. 41. vsz.

⁴⁷ A 203. vsz. eredetinek látszik, a 204. vsz. jelentéktelen változatokkal a KJE. 1. k. 2. r. 28. vsz. átvétele.

⁴⁸ V. ö. u. o. 31. vsz. Tetemes változtatásokkal. Gyöngyösínél

- 206 Meg vonyittyá száját néha kantárának
 Helyét sem talállya tanzoló lábának
 Engedvén azomba vonyított szájának
 Ugy lép valamint kell az akarattyának.⁴⁹
- 207 A Jósef Úrfi-is mendegél mellette
 Bétsbe tanúlt lova egy lábát fel vette
 Mint egy könnyü lejtős azt megént le tette
 Változtató kénnyen ugy ugrál előtte.⁵⁰
- 208 A vadászó Térre azonban jutának
 Jelül a koppóknak kürtöt fuvatának
 Késedelem nélkül Menéshez fogának,
 A két első után többet uszítának.⁵¹
- 209 Hívták e kutyáknak egygyikét Delphinnek,
 Madám egy pórázon lévő társa ennek
 Szelektül faizottak amint ezek mennek
 A mikor nyúl, avagy Róka után kelnek.⁵²
- 210 Vigyázz! Róka ám rád, azomban kiáltyák
 Kergetik a Koppók, Joseph Urra haityák
 De tsalt vét ott néki, Antalra ingattyák
 Onnét-is el-ugrik, egy lyukba szalaittyák.⁵³

Keményről van szó, Dugonics Antal urfit ír. A második sor Gyöngyösinél: *Két sütéssel jegyes a'jobbik pofája*; — a harmadik sor pedig: *Oláh Országi ló, a'mint van formája*. Ezeket a pontos adatokat Dugonics András természetesen nem tudta a maga céljaira felhasználni.

⁴⁹ V. ö. u. o. 32. vsz.

⁵⁰ V. ü. u. o. 33. vsz. Több művelődéstörténeti szempontból is érdekes változtatással. Gyöngyösinél *Portán tanult lova áll*, Dugonicsnál *Bétsbe tanult*...

⁵¹ V. ö. u. o. 35. vsz. Csak a két első sor egyezik.

⁵² V. ö. u. o. 37. vsz., ismét több érdekes változtatással. Gyöngyösinél a kutyákat Delphinnek és Tigrisnek hívják, Dugonicsnál Delphinnek és Madámnak. Gyöngyösinél nyúl, vagy őz üzéséről, Dugonicsnál nyul, vagy róka üzéséről van szó.

⁵³ V. ö. u. o. 47. vsz. Több változtatással. Így mások a nevek, továbbá Dugonicsnál nyúl helyett róka áll. A kéziratban a két utolsó sor rímét Dugonics később cserélte fel.

- 211 Noszsza a Kutya-is nem veszi tréfára,
 Megy nagy czihogással a lyuknak szájára
 Ha mindgyárt a dolog valik-is kárára
 Tsak bé megy a lyukba, veszi azt magára.⁵⁴
- 212 Várnak a kutyára, 's-bíznak hogy maid ki jön
 De nints abba semmi, mert ő tsak ki nem jön
 Akkor az Urfi-rend hangos katzagást tön
 Meg esett a szegény kutyának, illy szót vön.
- 213 A sok tréfák után hogy ott soká álnak
 'S-a szegény kutyára ismét várva várnak
 Osztán, hogy ezt bizóny tartanak Nagy kárnak,
 Ha a' jó kutyátúl immár el-válnának.
- 214 Azért a szolgálknak puskával jelt lönek
 Ott terme személlye osztán a kettőnek
 Szóllittyák a többit ne tartson Erdőnek
 Hanem e részére fusson az Mezőnek.
- 215 Ott lévőnek mindgyárt valamennyin voltak
 Parantsolat szerent a lyukhoz futottak
 El-hannyák a földet, jó nagy szát nyitottak
 Bele mennek, de jaj ládd hová jutottak.
- 216 Nem látnak egyebet a nagy setétségnél
 Világ elejével termett régiségnél
 Szalma gyuitás után a nagy széllességnél
 Egy más szemeibe néznek ez épségnél.
- 217 Azonban a kutya egygyetskét ugatott
 Bögnék a kö-sziklák, szava oda hatott
 Mind azáltal kiki fegyveréhez kapott
 Hát a szegény Róka ki-felé iktat ott.

⁵⁴ A következő versszakok egészen a IV. rész végéig, bár Gyöngyösi erős hatását mutatják, viszonylag eredetinek látszanak.

- 218 Hogy éppen ki mennyen mindnyájan azt várják
 'S-igy mestersegeket egygyenként próbállyák
 A szegény Rókának bal inát talállyák
 A jó tévő ellen boszszújokat álllyák.
- 219 Nem kell vala néki ekképpen fizetni
 Életében véget ilyen formán vetni
 Hanem jó voltáért oszlopot tétetni
 'S-holta után ötet el-is temettetni.
- 220 Tégy jót az emberrel, lám mivel fizetnek
 Sok jó-voltod után még osztán ki vetnek
 Bár ki vetnének-is, de meg-is öletnek
 Bár meg ölnének-is, de el se temetnek.
- 221 Hazudok: mert ugyan el-is temettetett
 A kutyák gyomrába bele-is vettetett
 Szegénynek a teste illy sirba tétetett
 Noha drága bőre a Szűtshez vitetett.
- 222 Akár miként esett vége a Rókának
 Ő volt még-is eszköz hogy rá találának
 Azon lyukra, mellyről verseim szállának,
 E vala főbb része a többi dolgának.
- 223 Én már bizonynyára tsak ugyan el-hittem
 Hogy e setét lyukat világosra vittem
 Ha más igazabban mondhattya előttem
 Süvegem le veszem Magamban fel-tettem.
- 224 Igaz az: hogy hossza el megy ó Budáig
 Így van ki faragva a lyuk egész váríg
 Nem kellene ezen gyötrödni sokáig
 Csak tovább meg-nyitnák. Nem lett ekkoráig.
- 225 Mert egy része után ezt el-rekesztették
 Midön ezen helyet Pintzének rendelték
 Ha hosszabb pintzére lenne egykor szükség
 Könnyen meg-nyithatnák, 's-tovabra vihetnék.

- 226 Haggyuk immár abba Pintze régiségét
Nézzük az ott lévő bor minéműségét
Számával egyenlő Uri ékességét
Láb tántoritotta ki-vált erősségét.
- 227 Sok borok fölött van a Tétényi termés
Jóságához képest éppen oly mint a méz
Meg-itattya magát de ha többséskét vészsz
El-hitesd Magaddal, mint a tsap olyan léssz.
- 228 Círcének valami pohári voltanak
Aki sok ördögösségből állottanak
Kikből az emberek ha midőn ittanak
Mingyárust barmokká lettek, 's-váltóztanak.
- 229 Ez ám az a Pohár, mellyel meg sértődik
Az embernek esze, 's-roszra-is verődik
Sött az okos állat barmokká tévődik
Mellyen osztán kiki igazán gyötrődik.
- 230 Jó a jó borotska bár akár kinek-is
Elméjét fárasztó bajos embernek-is
Hamar el-enyisznak bús gondolatok-is
Csak az italában legyen jó modgyok-is.
- 231 De az olyan ember, ki semmire sem néz
Hanem Pohár után, még más poharat vész
Es még azután-is sok uj uj kortyot tész
Nem tsuda emberbül ha osztán barom léssz.
- 232 Jupiter ezen bort bizvást meg íhatná
Ha meny-országából Uraság le hinná
Abrosia helyet ajakát meg nyálná
Poharát-is talán ugyan tsak el-falná.
- 233 Bacchus szőlők Attya eztet meg szerette
Midőn e világot Thyrsussal kerülte
Azért-is c' helyét főképpen meg-ülte
'S-e jelen létével igen meg bötsülte.

234 Vagyon most-is reá ő néki nagy gondgya
Hogy lesz ezután-is mindenkor azt mondgya,
Kérjük bőv. kintsének hogy száját megoldgya,
Bezzeg a Szőlőknek akkor lészen zsoldgya.

TÉTÉNY' ÉKESSÉGÉNEK

Ötödik Része

A T E M P L O M R Ú L.

- 235 Utólszor a Templom légyen beszédemben
Nem mintha utolsó gondom lenne ebben
Leg-utóbb tsak azért fogom ezt versebben
Hogy róla annál-is beszélhessek szebben.
- 236 Eztet az Uraság Boldog Szent anyának
Köbül építette Szüz Szent Mariának
Többi Szentek fölött mert ezt vélé annak,
Ki értük könyörög egygyetlen Fiának.
- 237 E volt a magyarok régi Pátrónája
Meg romlott hazánknek egy erős Istápja
Ut vesztette szegény' világos szép napja
A zajos Tengeren evedzők tsillagja
- 238 Azért-is mindenkor volt ez bötsületben
A Magyarok között nintsen kétség ebben
István Királyunknál ezt soha még szebben
Fel-nem-magasztalta, 's-ditséretesebben.
- 239 Székes Fehér vári e Tiszteletére
A Győri Templom-is e' ditsőségére
Föl épült Csanádi e' Bötsületére
Bizonyásgot tehet Kalocsa-is erre.
- 240 A Váci Templomot Geyza építette
László a Test-vére Váradit rendelte
Tihonyinak allyát első András tette
Esztergomnak ágyát a Béla vetette.

- 241 A Tétényi Haz-is nem másra tzelozott
 Midön ezen Szüznek e házzal adózott
 Aki-is ö néki sok kegyelmet hozott
 Így szivek aitaian sokszor kolompozott.
- 242 Ki irott bottyának gyönygy az ékessége
 Szemeket vidámit oltárok szépsége
 Egig emelkedett Tornyoknak épsége
 Mint magnes a vasat oda huz diszsége,
- 243 Aldott ám az az ész, a ki ezt tétette
 Aldott az az ember ki ágyát vetette
 És aki falait ég felé vezette
 Szép két falaira a Födelét tette.
- 244 A harangok száma fölhöt el kergeti
 Tur levegö eget hangjával keveri
 Ha zápor esö jön kö-jegekkel teli
 Még tsak ide nézel addig-is el veri.
- 245 Mise mondó ruhák arannyal fénylenek
 Ezüstel zomántzolt kelyhek tündöklenek
 Mindenben szép száma' vagyón itt ám ennek
 Soha költsönözni más helyre nem mennek.
- 246 Tyrusi csinálmány Ruhák Patyolattya
 Melynek egy szeglete Magdolnát mutattya
 Fénylő köveivel magát hogy mulattya
 Végre osztán szivét azzal-is untattya.⁵⁵
- 247 Vele van mindene az arany gyürövel
 Ritka munka ez-is bötsös érdemével
 Aki készítette azt varró kezével
 Musak seregébe illik szép művével.⁵⁶

⁵⁵ V. ö. KJE. 1. k. 5. r. 19. vsz. Dugonics András itt Gyöngyösi mitológiai nevekkal teli szövegét kereszténnyé teszi, mégpedig úgy, hogy a pogány nevek egy részét elhagyja, Diana helyett Magdolnát ír.

⁵⁶ Csaknem szószerint megegyezik a KJE. 1. k. 5. r. 18. vsz.-ával.

- 248 Mert biz oly elméssen formálta ezeket,
 Hogy fényleni vélnéd a varrott vizeket
 Maria Szeméből ki folyó könyveket,
 Sott rá is eskünnel látván a tsöppeket.⁵⁷
- 249 A másik Ruhának amint bal-szegleti
 Szent Kalasancius a Sátánt kergeti
 Tsak üzi, tsak üzi, de el nem érheti
 Meg-is hogy el üzte a kedvét töltheti.⁵⁸
- 250 Az Ördög a mely port tsinált a futásban
 Azt-is képzették ebben a Munkában
 'S-mint Ruhája ingott a szelek folytában
 Látzik itt is lenni illy ingadozásban.
- 251 A harmadik Ruha egy Pellicánt visel,
 Aki hogy Fiait itathassa, mit lel?
 Meg nyittya a melljét jó nagy fel szót emel, a
 Jönnék a Fiai, ennek öröme tel.
- 252 A mint a Tengeren szalad prédájával
 Moyses, a fenekét érdekli lábával,
 Az álló habok-is semmi hibájával
 Ki vadnak varratva gyenge arannyával.
- 253 A Negyedik ruhán egy bárány varratott
 Kit vigyorgó foggal Farkas el szaggatott
 Könyökére dülvén Maria jajgat ott
 Hullatván szemei keserves harmatot.
- 254 Ennek mestersége nem tsak eszt mutattya
 Bárányért Maria könyvét mint hullattya
 Hanem gondos szive mint érzi, 's-ohaitja
 Annak mozgását-is elődben adattya.⁵⁹

⁵⁷ V. ö. u. o. 20. vsz. Dugonics Diana helyett Máriát ír, az utolsó sort pedig teljesen megváltoztatja.

⁵⁸ V. ö. u. o. 21. vsz. Lényeges változásokkal, melyekhez az is hozzátartozik, hogy míg Gyöngyösinél Apollo kergeti Daphnet, addig Dugonicsnál Szent Kalazancius a Sátánt.

⁵⁹ A 249—253. versszakok megfelelője u. o. a 22—27. vsz.-ok. Ezekben a versszakokban is elhagyja a pogány neveket és keresztény vonatkozásokat szó be helyettük.

- 255 Virágok szép neme keriti ezeket
 Mesterséges Munka ostya leveleket
 Minerva ha mivelt ezeknél szebbeket
 Mikor Arachnával próbálták kezeket.⁶⁰
- 256 Lehetne e Templom akár menő várban
 Sött kin-ország-on-is álhatna e' Számban
 Nem esett a Munka tsak azért is kárban
 Mert az Isten előtt fáradság van árban.

⁶⁰ Csaknem szószerint megegyezik Gyöngyösi előbb idézett részének 27. versszakával. A különbség csak az, hogy míg Gyöngyösínél *osztya* áll, Dugonicsnál *ostyát* találunk.

B É - F E J E Z É S.

257 Tytirus akolban haitá már juhait
Szántó-is köröszthe rakta asztagait ,
Már az el-húnt Nap-is nyuitya árnyékait
Hadd-el Te-is Musám Parnassus halmait.

V É G E

*Erdély-országban végeztem el A° 1766 die 22^a 9^{bri}, midőn
hatodik Oskoldt tanítanék Megygyesen. Mind oszve 1028 versek
vadnak e Munkátskámban.*

„TÉTENYNEK ÉKRESSÉGÉT“ A SZEGEDI DUGONICS TÁRSASÁG NÉV-
ADÓJA SZÜLETÉSÉNEK KÉTSZÁZADIK ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL
ADJA KI. FELELŐS KIADÓ: DR. BANNER JÁNOS, A TÁRSASÁG ELNÖKE.
KÉSZÜLT A SZEGED VÁROSI NYOMDA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN, 550
SZÁMOZOTT PÉLDÁNYBAN. A KÖNYVDÍSZEK DUGONICS ANDRÁS
„TRÓJA VESZEDELME“ CÍMŰ, 1774-BEN MEGJELENT MŰVÉBŐL VALÓK.